

3. Загнітко 1996 – Загнітко А.П. Український синтаксис. Ч. 1. – К.: ІЗМН, 1996. – 201 с.
4. Красина 1980 – Красина Е.А. Актуальное членение сложноподчиненных предложений с невыраженной темой в современном русском языке: Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1980. – 207 с.
5. Крылова 1970 – Крылова О.А. Понятие многоярусности актуального членения и некоторые синтаксические категории (сочинение, подчинение, обособление и присоединение)// Филологические науки.- 1970. – №5. – С. 86-91.
6. Шульжук 2004 – Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – 406.

SUMMARY

This article is devoted to survey of communicative structure of complex sentences with letting theme-subject. The author considers dependence actual dismemberment the complex sentences of their formal-syntactical structure. The attention is paid to the layer's in actual dismemberment these complex sentences.

81.006.21
81.006.35

Ганна Павлова

МОВА ТА РЕЛІГІЯ, ЯК ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ У ФОРМУВАННІ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРЕКІВ ПРИАЗОВ'Я В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена питанню ролі мови та релігії, яку вони відіграють у формуванні етнокультурної ідентичності греків Приазов'я. На початку подається коротка історична довідка щодо виникнення грецьких поселень на території Приазов'я. Автор робить спробу проаналізувати сучасний стан діалектів греків Приазов'я, проаналізувати ставлення молодого покоління до своєї культурної спадщини, одним із основних елементів якої є мова. Також він загострює питання щодо перспектив виживання грецьких діалектів на теренах Донеччини в умовах глобалізації. Bazуючись на результатах польових досліджень, автор намагається з'ясувати чи дійсно мова та релігія є основними чинниками у формуванні національної самосвідомості.

Нація вмирає не від інфаркту, а коли у неї відбирають мову.

Ліна Костенко.

Поняття „етнічна мова” з'явилося в історії людства доволі недавно. В „Енциклопедії етнокультурознавства” під редакцією Ю.І. Римаренка надається наступне визначення цього поняття: „Етнічна мова – та мова, якою говорить певний етнос. Вона може поділятися на діалекти, носіями яких найчастіше є представники етнографічних груп цього етносу ”. В

своїй роботі Ю.І. Римаренко також зазначає, що „етнічна мова не обов’язково збігається з поняттям „рідна мова” [Енциклопедія етнокulturознавства 2001: 246].

Протягом XIX – XX ст. необхідність визнання та демонстрації єдиної (справжньої чи штучної) мови, яка б обслуговувала потреби єдності та спільності нації-держави, неминуче народжує поняття „етнічної мови”, тобто мови, яка не є ані національною, ані рідною чи мовою однієї національної єдності, але є мовою, яку використовує певна мала група людей. Таким чином, поняття мови національної меншості з самого початку має соціальний характер. Треба зазначити, що питання захисту етнічних груп набуває більш систематичного характеру тільки після другої світової війни [Καρούλαίσιου 2006: 45], коли, увійшовши у стадію національної державності, етнонація стикається з мовними проблемами, які доцільно було б окреслити терміном „мовна політика” або „лінгвополітика” [Енциклопедія етнокulturознавства 2001: 248].

Якщо розглянути локальні приклади, то можна побачити, що питання права вибору мови певної етнічної групи визнається в законодавстві таких країн Європи, як Люксембург, Швеція, Фінляндія ще на початку XIX ст., а також і в Радянському Союзі, де визнання етнічних мов революційним урядом мало метою їх захист, хоч пізніше цей початковий позитивний намір був скасований і, як нам відомо сьогодні, панування російської мови виявилось руйнівним для всіх інших національних мов етносів, які населяли СРСР.

В середині XX ст. на міжнародному вже рівні право вибору мови закріплюється як основне право в рамках прийняття конвенції прав людини. Надалі це право вибору мови ми зустрічатиме в різноманітних положеннях, конвенціях, нотах, договорах та згодах, де воно часто пов’язується з правом свободи висловлювання та правом на здобуття освіти.

Як відомо, одним із найважливіших проявів існування нації є її мова, вона є найпершою етнодиферентною ознакою кожного народу. Стосовно маріупольських греків слід говорити не про одну мову, а про співіснування кількох (деякі дослідники нараховують до п’яти) [Якубова 2004: 122] діалектних форм грецької мови. Так, Д. Спиридонов поділив їх за фонетичними ознаками в міру віддалення від сучасної грецької літературної мови на такі п’ять мовних груп, притаманних наступним населеним пунктам Приазов’я:

1. Ялта, Урзуф (Приморське);
2. Стила, Велика Новосілка, Константинополь (Фуна), Анадолю;
3. Велика Каракуба (Роздольне), Нова Каракуба (Червона поляна), Бугас;

4. Сартана (Приморськ), Чермалик (Заможне);
5. Чердакли (Кременівка), Мала Янісоль (Куйбишеве), Нова Янісоль.

Згідно з інформацією відділу у справах національностей та міграції Донецької облдержадміністрації, на Донеччині зареєстровано та діють 92 національно-культурних формувань, які об'єднують греків, євреїв, іспанців, поляків, німців, вірменів, росіян, татар та представників дагестанських народів. Серед всього цього етнічного різноманіття грецьке населення, що мешкає в Маріуполі та навколишніх селах, посідає окреме місце. Нині в етнічній структурі Донецького регіону грецька спільнота посідає третє місце за своєю чисельністю (1,6%) [Пономарьова 2003: 86].

Звернемося трохи до історії. У 1778 р. за наказом Катерини II, де, зокрема, вказувалася і причина переселення греків «во избавлении всех вас от угрожаемого ига и бедствия», [История Донецкого края в документах и материалах 1995: 17] 18 тис. греків вийшли з Кримського ханства, щоб оселитися в межах неосвоєної тоді приазовської околиці Російської імперії [Пономарьова 2004: 39]. Маріуполь та 21 село були заснованими у 1780 р. [История Донецкого края в документах и материалах 1995: 19-21] греками, які прибули з Криму, коли Катерина Велика запропонувала їм землю та захист, а також цілу низку привілеїв, а саме звільнення від військового обов'язку, зменшені податки та дозвіл будувати та засновувати школи та церкви [История Донецкого края в документах и материалах 1995: 18]. Пізніше в Маріуполі було засновано грецький суд та існувало грецьке місцеве самоврядування, що виконувало адміністративні, правові та охоронні функції щодо дотримання порядку у місті.

З другої половини XIX ст., у зв'язку з буржуазними реформами і загальноімперською політикою русифікації, грецьке населення зазнало впливу російської мови, що значно погіршило стан грецьких діалектів у регіоні. Російський імператор Олександр II видав указ від 30 вересня 1858 р. „Об учреждении в г. Мариуполе общества, отдельного от греческого”, що надав можливість селитися особам негрецької національності в Маріупольському повіті [Пономарьова 2004: 40]. Надані Катериною II привілеї було скасовано.

Слід зазначити, що греки, які прийшли з Криму та оселилися на землях Маріуполя, не всі були еллінофонами. Більша їх частина розмовляла та продовжує розмовляти діалектом, який вони називають „румейським” чи „румейку глосса”. Він постав як результат змішування елементів давньогрецької, татарської та російської мов. Себе носії діалекту ідентифікують як „румей”, „ромеї” чи „тати” [Пономарьова, Назар'єв 2000: 197]. Етимологія двох перших скоріш за все походить від грецького слова „ρωμαίος”, що означає „мешканець Риму” (а в наслідок – „мешканець Візантійської імперії”, яка до 1453 р. була центром еллінізму) [Чернишова

1975: 51] чи від грецького слова „ρωμαλέος”, що означає „сильний, витривалий”. Щодо етимології етноніма „тат” [Бушаков 2003: 15], то до сьогодні дослідники не мають одностайності в поглядах.

Друга, менша частина кримських греків, тюркофонів чи урумів, спілкуються урумською мовою, у якій простежується сильний вплив тюркської мови, що належить до алтайської групи мов. Слід зазначити, що уруми та румеї споконвіку селилися окремо, хоча мали спільні звичаї та традиції, але не одружувалися поміж собою [Пономарьова 2003: 86]. На питання „Хто ви є за національністю?” представники обох груп відповідають, що вони є греками.

Таким чином, можна припустити, що такий розподіл на греків-еллінофонів та на греків-тюркофонів був принесений в Приазов'я ще з Криму. „Перехід” частини греків на тюркську мову інтерпретується по-різному. У середовищі самих греків існує легенда про те, що в умовах Кримського ханства, де мусульманство було офіційною релігією, а тюркська (кримсько-татарська) - офіційною мовою, вони були поставлені перед вибором: змінити мову чи релігію. Вони вибрали мову, залишив недоторканою свою православну релігію, як більшу цінність. Як відомо, у ті часи релігійна приналежність мала незрівнянно більше значення для самоусвідомлення людей, ніж мова чи єдине походження. А тому тюркомовні християне почали ототожнювати себе з греками, а не з кримськими татарами, турками чи іншими народами, які сповідували іслам в Криму [Перехвальська 2004].

Мова є найважливішим етнодиферентним чинником не тільки з точки зору вчених-лінгвістів та етнографів, але й в повсякденному його уявленні. Тому греки Приазов'я прагнуть зберегти свою мову. „Який же ти грек, якщо не розмовляєш грецькою?”, - дивуються вони. Але у випадку приазовських греків ситуація дуже складна. Як показують результати польових досліджень, поняття національної самосвідомості та національної мови сьогодні розірвані. Мова вже не є невід'ємним елементом національної самосвідомості, тому що всі ті, що само ототожнюються, як греки, та мають національне грецьке усвідомлення, у своєї більшості не розмовляють на діалекті чи на новогрецькій мові. У цей же час всі ті, що розмовляють новогрецькою, не є греками за національністю, хоча й відчувають дуже гостро свою приналежність до грецької культури [Хрістоу 2006: 38]. Парадоксальним можна вважати й те явище, що люди, які протягом багатьох століть не дотримувалися у своїх родинях ані звичаїв, ані традицій греків, не знали ніколи їхньої мови, теж ідентифікують себе як греки. Факт розірваного зв'язку між етнічною самосвідомістю та мовою підтверджує також і перепис 2001 року. За його даними греками визнали себе 77516 мешканців України, з них у якості рідної мови грецьку (тобто діалект) зазначили тільки 4153 особи.

Базуючись на висловлюванні Марі Райдвен [1998], яка зазначає, що втрата будь-якої мови – це не втрата одного лише поняття, робимо висновок, що занепад етнічної мови є наслідком зміни поведінки людей та їх неможливість передавати цю мову наступним поколінням. Згідно з

Д. Крістал [2000: 27] кожний народ повинен відрізнятись, зокрема в умовах глобалізації XXI ст. Мова як раз і є тим чинником, який висловлює самобутність етносу, вона є „сховищем історії” народу, мова цікава сама по собі.

Етнічна мова - це явище неповторне. Вона несе в собі духовно-інтелектуальні та культурні надбання етносу за багато століть його існування, є скарбницю унікальних знань того чи іншого етносу. Тому зникнення будь-якої етнічної мови є величезною втратою для людства.

Сьогодні появлення на „лінгвістичній сцені” новогрецької мови не повинно заважати розвитку та вивченню грецьких діалектів. Ці дві форми однієї мови слід розвивати паралельно, ні в якому разі не утворюючи конкуренції між ними. Хоча слід зазначити, що новогрецька мова зараз має не тільки суто символічну, але й практичну цінність., вона значно краще діалектів обслуговує потреби греків в мові-символі, тому що підкреслює спільність приазовських греків та греків Греції, з якими румеї та уруми бажали би себе ідентифікувати.

Звичайно, перевага в подальшому буде віддаватися вивченню новогрецької мови, що зумовлено соціальними, особистими та економічними факторами, – мови, яка є офіційною мовою однієї з європейських країн. Але завдання філологів-спеціалістів новогрецької мови полягає у продовженні вивчення діалектів, утворенні словників та збиранню іншого мовного матеріалу, тому що саме вони зможуть глибоко дослідити мовну структуру діалектів греків Приазов'я та зберегти таким чином багатий культурний спадок румеїв та урумів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Енциклопедія етнокультурознавства 2001 – Енциклопедія етнокультурознавства / Ю.І. Римаренко, В.Г. Чернець та ін.; За ред. Ю.І. Римаренка 2001 – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2001 – Ч. I. – Кн.. 2. – 522 с.

2. Καρολαΐμου 2006 – Καρολαΐμου Μ. Η πολιτική για τις μειονοτικές γλώσσες: γενικό πλαίσιο // Περιοδική έκδοση του Πανεπιστημίου Κύπρου «Ενδείκτης». – Λευκωσία, 2006. - № 15. – Σ. 45.

3. Якубова 2004 – Якубова Л.Д. Мовна проблема та її вплив на етнокультурне життя українських греків (середина 20-х – 30-ті рр. XX ст.) // Український історичний журнал. – 2004. - № 2. – С. 121-132.

4. Пономарьова 2003 – Пономарьова І.С. Сучасні напрями етнологічних досліджень греків північного Приазов'я // Схід. – 2003. - № 7 (57). – С. 85-90.

5. История Донецкого края в документах и материалах. XVII – начало XX века. Материалы для учителей истории 1995 – Донецк., 1995.- С. 63

6. Пономарьова 2004 – Пономарьова І.С. Етнокультурні контакти греків Приазов'я (на прикладі традиційного грецького одягу) // Східний світ. – 2004. - № 3. 2004. – С. 37-45.

7. Пономарьова, Назар'єв 2000 – Пономарьова І.С., Назар'єв Є.І. До питання формування етноніму „Тат”, що побутує серед етнічних грецьких груп українського Надазов'я // Сходознавство. – 2000. - № 9-10. – С. 195-209.

8. Чернишова 1975 – Чернишова Т.М. Тюркські елементи в соціальній сфері лексики грецьких говірок Донеччини // Мовознавство. – 1975. - № 4. – С 51-55.

9. Бушаков 2005 – Бушаков В.А. Історична топонімія Криму: Автореф. дисертації д-ра філолог.наук: 10.02.13 / Інститут сходознавства ім. А. Кримського. – К., 2005. – 37 с.

10. Χρίστου 2006 – Χρίστου Χ Η γλώσσα των Ελλήνων της Αζοφικής // Περιοδική έκδοση του Πανεπιστημίου Κύπρου «Ενδείκτης». – Λευκωσία, 2006. - № 15. – Σ. 38.

11. Crystal 2000 – Crystal D Language Death // Cambridge University Press, 2000.

SUMMARY

The article deals with the problem of the modern position and the functioning of dialects of Greeks of the Azov sea basin. At the beginning of the research the author provides some information about the foundation of Greek settlements on the territory of the Azov sea basin. Special attention is paid to their way of living during the period of Stalin's repressions. The author tries to analyze the modern position of the Greek dialects in the Azov sea region, the attitude of the younger generations towards their cultural heritage, one of the main elements of which is a language. Further the author pays attention to the functioning of Greek dialects and studies the main spheres of human life, where the dialect-speakers more frequently use the language of their ancestors.